
Legers autonomi

FRA FORENINGEN

AARSETH HP

Uavhengig av politisk system, finansieringsordninger og organisering av helsevesenet synes det som om leger over hele verden er opptatt av spørsmål om legers autonomi. Begrepet er imidlertid ikke entydig, og motivene for interessen kan variere fra rent altruistiske til det mest egoistiske.

Fra vår egen krok av verden kjenner vi igjen debatten i forbindelse med innlemmingen av legeloven i en felle helsepersonellov. Legelovens § 16 som uttrykte at "legers virksomhet skal organiseres i slike former at den er medisinsk forsvarlig, og slik at legen er selvstendig og uavhengig overfor andre medisinskfaglige spørsmål," videreføres ikke. Diskusjonen om hvilken betydning denne paragrafen egentlig hadde, har nå bare historisk interesse.

I ny lov om helsepersonell (§ 16) heter det at "virksomhet som yder helsehjelp skal organiseres slik at helsepersonellet blir i stand til å overholde sine lovpålagte plikter". En slik plikt er at "arbeid skal utføres isamsvar med de krav til faglig forsvarlighet og omsorgsfull hjelp som kan forventes ut fra helsepersonellens kvalifikasjoner, arbeidets karakter og situasjonen for øvrig" (§ 4). I hvilken grad det vil være mulig å være pasientens talsmann i et slikt system, går i hvert fall ikke frem av lovteksten.

En leges selvstendighet i faglige spørsmål er et grunnleggende element for et godt lege-pasient-forhold. En pasient må ha rett til å sette seg selv i sentrum og forvente at legen er der for dem. Dette står i motsetning til tendensen man ser i økende grad. Legen blir betraktet som et redskap for å tjene samfunnet og for å nå helsepolitiske mål.

I flere av de internasjonale fora Legeforeningen deltar i, står autonomispørsmålet på dagsorden. EFMA-WHO (samarbeidsorgan mellom vel 50 europeiske legeforeninger og Verdens helseorganisasjons Europa-region) har hatt endiskusjon etter initiativ fra landene i det tidligere Sovjetunionen. Deres situasjon er at de har tilgang til den sammekunnskapen som vi har, mens ressursene som stilles til rådighet for helsevesenet utgjør en brøkdel. Til tross for svært forskjellige utgangspunkt kom man frem til en felles erklæring som omhandler legers autonomi. Det interessante med denne er at den også har full tilslutning fra Verdens helseorganisasjon.

Også legeforeningene i EU-EØS-systemet (Standing Committee of European Doctors, forkortet CP etter den franskebetegnelsen) har temaet på dagsorden. Hensikten er å nå frem til en erklæring om profesjonell autonomi og profesjonelt ansvar. I denne diskusjonen pekes det på nødvendigheten av å se profesjonens autonomi i forhold til rettigheter og plikter profesjonen selv må definere under hensyntaken til pasientens rettigheter og samfunnets interesser. Det legges vekt på fire friheter: Friheten til å bevare lege-pasient-fortroligheten, friheten til å behandle alle likt uavhengig av religion, nasjonalitet, rase, politisk tilhørighet, friheten til å motsette seg og medvirke til misbruk av medisinen og friheten til å følge sin egen samvittighet.

I det siste styremøtet i World Medical Association (WMA) hvor Den norske lægeforening nå er representert, fremmet vår forening i samarbeid med den danske legeforening et forslag om en WMA-erklæring om legens profesjonelle autonomi. De vesentlige elementene i dette forslaget er at legen kan motsette seg å delta i behandling som strider mot legens etiske overbevisning, at legen kan motsette seg å delta i aktiviteter legen finner uensiktsmessig, at legen kan motsette seg krav om å ta i bruk profesjonelt og etisk uakseptable metoder i den hensikt å spare penger, og retten til å avslutte et "uproduktivt" pasientforhold når man har forsikret seg om pasienten gis mulighet for å bli tatt hånd om av en annen lege.

Dette forslaget ble meget godt mottatt av de toneangivende legeforeninger i WMA. Det ble besluttet at en arbeidsgruppe under ledelse av den norske og danske legeforeningen skal samordne de synspunkter som er kommet til uttrykk i EFMA-resolusjonen og i CP-arbeidet og legge frem et bearbeidet forslag til WMAs generalforsamling til høsten.

Leger blir lett beskyldt for å bruke kravet om profesjonell autonomi for å beskytte seg selv. Mange forstår likevel at profesjonell autonomi er like viktig for pasienten som for legen. Vår oppgave må være å synliggjøre at kravet om autonomi er nær koblet til en forpliktelse til å ta et helhetlig ansvar. Hjørnesteiner i dette er kontinuerlig utdanning, kvalitetsforbedring og vilje og evne til selvjustis i et åpent system som gir mulighet for innsyn.

Hans Petter Aarseth
president

Publisert: 10. mai 1999. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 26. februar 2026.